

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta - Katedra psychologie

Celetná 20, Praha 1

Posudek oponenta na disertační práci

Název práce: Méně je někdy více: Rozhodování v kontextu kognice, intuice a well-beingu

Autorka: Mgr. Nina Schautová

Oponent: PhDr. Eva Höschlová, Ph.D.

PŘÍNOSNOST tématu, kterému se autorka ve své disertační práci rozhodla věnovat, vnímám zejména v českém prostředí jako zcela nespornou. Výzkumy a objevy týkající se rozhodování, volby mezi alternativami a ekonomické psychologie či behaviorální ekonomie obecně, zažívají poslední desetiletí ve světě obrovský rozmach a jakékoli přispění české vědecké obce k tomuto tématu je vítáno, ať už jde o ucelení již sebraných poznatků do přehledové stati, či představení vlastních výsledků z provedených výzkumných studií.

CÍLEM předložené práce bylo podle slov její autorky „krátce shrnout aktuální poznatky o rozhodování a především přispět k vědecké diskuzi o psychologii rozhodování vlastními výzkumnými zjištěními“ (s. 8). Proti tomuto nepřiliš ambicióznímu vymezení nelze mnoho namítnout. Aktuální poznatky byly opravdu shrnuty spíše krátce (cca 33 normostran – rozsah tedy odpovídá spíše diplomové práci než práci disertační). Vlastní výzkumná zjištění byla předložena a bezesporu přispějí k vědecké diskuzi. Svým rozsahem již disertační práci odpovídají – tři kvantitativní studie s rozmanitým výzkumným designem přinášejí řadu zajímavých a podnětných zjištění. Vytyčený cíl disertační práce tedy lze považovat za splněný.

Disertační práce tedy sestává z teoretické části o třech kapitolách (s. 9-46) a empirické části představující tři výzkumné studie (s. 47-118). Opírá se o relevantní literaturu, která je v drtivé většině zahraniční a aktuální (rok vydání 2000 a novější). Po formální stránce je psána čtivě, srozumitelně, s logickou návazností předkládaných poznatků. Gramatických chyb se objevuje minimálně. Členění kapitol je odpovídající. Přestože je empirická část rozdělena do tří oddělených studií, jasná a stejná struktura umožňuje čtenáři velmi dobrou orientaci v překládaných výzkumech.

V TEORETICKÉ ČÁSTI se autorka nejprve zabývá intuitivním rozhodováním jakožto psychologickém procesu. V této kapitole jsem měla pocit, že možná až zbytečně rychle svou pozornost směřujeme k samotné intuici, aniž bychom nejprve blíže popsali rozhodování jako takové. První kapitola bohužel postrádá vymezení pojmu rozhodování, popis struktury procesu rozhodování, fází rozhodování, což další poznatky ochuzuje o širší rámec a porozumění souvislostem. V orientaci příliš nepomáhá ani střídavé používání pojmů intuice a

intuitivní rozhodování. Druhá kapitola přináší poznatky o vnějších vlivech, zejména vlivu kontextu na rozhodnutí a jeho důsledky. Nepodařilo se mi nalézt vymezení dalších faktorů ovlivňujících rozhodování, jako je únava, stres, přítomnost dalších osob a jiné. Blíže popisovaný kontext a jeho dílčí části (zarámování, rozhodovací pole a zaangażovanost) je pouze jedním z faktorů ovlivňujících rozhodování a není zřejmé, proč se autorka věnuje pouze jemu a nikoli také těm dalším. Poslední, třetí kapitola teoretické části práce shrnuje poznatky o individuálních rozdílech při rozhodování, zejména rozhodovacích stylech. V tomto místě jsem postrádala například rozlišení stylů rozhodování vycházejících z modelu potřeb – direktivní, analytický, konceptuální, behaviorální (Rowe&Boulgarides, 1983), ale také alespoň zmínění a stručný popis dalších oblastí rozlišujících způsoby rozhodování jednotlivých lidí, jako jsou osobnostní vlastnosti, místo kontroly (locus of control), nebo třeba kognitivní styly. Také bych navrhovala zvážit, zda by část k well-beingu a štěstí neměla tvořit za účelem vyšší přehlednosti samostatnou kapitolu. Podobně téma času a jeho vnímání, resp. souvisejících chyb v rozhodování a usuzování by bylo zajímavým námětem na další kapitolu, obzvláště když se mu věnuje jedna ze studií v empirické části.

Pokud shrnu hodnocení teoretické části práce, předložený text považuji za velmi přehledně zpracovaný, logicky uspořádaný, založený na relevantní, převážně zahraniční literatuře. Jako určité omezení vnímám skutečnost, že se autorka soustředila pouze na vybrané aspekty (intuitivního) rozhodování, které z mého pohledu, zbytečně čtenáři omezují šíři poznatků důležitých pro následnou orientaci a pochopení poznatků předkládaných v empirické části práce. Stručnost a užší zaměření přehledové části dokládá také nižší počet citovaných zdrojů.

V EMPIRICKÉ ČÁSTI předložila autorka 3 výzkumné studie věnující se různým aspektům intuitivního rozhodování. Velmi oceňuji, že se ve dvou případech jedná o experimentální design. Zatímco první studie je založena na simulované rozhodovací situaci a zakládá na dotazníkové metodě sběru dat, ve druhé již experiment probíhá v terénu na reálném podkladě. Třetí studie ověřuje vztah mezi rozhodovacím stylem a osobní pohodou/spokojeností (well-being) pomocí dotazníkového šetření. Pro všechny uvedené výzkumy platí vysoká přehlednost a systematičnost, vymezení výzkumného problému a design studie střídá popis vzorku, procedury, analýzy dat včetně operacionalizace problému, následuje prezentace výsledků doplněná o grafy a tabulky. Každý výzkum je diskutován zvlášť v poslední subkapitole. Obecně lze říci, že metodologické zpracování je adekvátní, výsledky jsou interpretovány s ohledem na širší souvislosti a omezení, která jsou dostatečně podrobně diskutována. Přestože jsem přesvědčena o vysoké úrovni zpracování empirické části jako celku, dovolím si zmínit několik dílčích připomínek a doporučení. Pro přehlednost se vyjádřím ke každé studii zvlášť.

Čas nejsou peníze: Sledovaná proměnná věk mohla být vhodněji zachycena jako kvantitativní proměnná, nikoli kategoriální (převod na věkové skupiny). Navíc použití ANOVy jako parametrického testu je v situaci, kdy jinak autorka pracuje při ověřování jiných hypotéz pomocí neparametrických metod, vyvolává další otázky.

Bez závazku není spokojenost: Autorka uvažuje vliv experimentátora jako hlavní intervenující proměnné. Bylo ověřováno, zda se výsledky u jednotlivých experimentátorských dvojic významně liší? A z jakého důvodu nebylo možné na konci experimentu zjistit věk účastníků?

Rozhodovací styl a spokojenost: Operacionalizace rozhodovacího stylu pomocí osmi sebeposuzovacích škál je možná, nicméně postrádám více informací k psychometrickým parametrům takového nástroje. Určitě bych ocenila větší vhléd do deskriptivní statistiky týkající se jednotlivých škál. Jak vypadaly distribuce/rozdělení? Jak jednotlivé škály korelovaly mezi sebou?

CELKOVĚ bych ráda závěrem shrnula, že předložená práce dle mého názoru přináší přehlednou a ucelenou formou celou řadu zajímavých empirických zjištění a proto ji i přes výše uvedené připomínky jednoznačně doporučuji k obhajobě.

V Praze 15. května 2017

PhDr. Eva Höschlová, Ph.D.